DİJİTAL EBEVEYN OLMAK

Yirmi birinci yüzyılda hayatımızın her alanını kolaylaştıran teknoloji, çocukların da yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Eskiden sadece televizyonda çizgi film seyreden çocuklar, günümüzde internetten videolar izlemeye, oyun oynamaya ve anne babalarının cep telefonlarını kullanıp çeşitli uygulamalar indirmeye başladılar. Çocukların teknolojiyi bu kadar aktif kullanması bir yandan ebeveynlerin hoşuna giderken bir yandan da ekran karşısında geçirilen sürenin uzaması ve bunun çocuk gelişimini olumsuz etkilediğini ortaya çıkaran araştırmalar ebeveynlerin endişelenmesine sebep olmaktadır. Bu süreçte bazı ebeveynler çözümü belli bir yaşa kadar çocuğu hiçbir şekilde bir ekranla tanıştırmamak olarak bulurken, bazıları da günümüz çocuklarının dijital bir dünyaya doğduğunu ve çocukların teknolojik aletleri kullanmasının kaçınılmaz olduğunu düşündüğünden ufak yaşlardan itibaren bu konuda daha esnek davranmaktadır. Çoğu ebeveyn geçmiş yaşantılarıyla günümüzdeki çocukların hayatlarını karşılaştırıp genellikle bugünü eleştirmektedir. Fakat artık çocukların dijital bir dünyanın içine doğup büyüdüğü düşünülürse böyle bir yaklaşım ebeveynlerin çocuklarının gerçekliğinden uzaklaşmasına ve çocuklarıyla ilişkilerinin bozulmasına sebep olur.

Eğitimci Marc Prensky 2001 yılında yayınladığı "Dijital Yerliler, Dijital Göçmenler" adlı makalesinde teknoloji ile doğar doğmaz tanışan 21. Yüzyıl çocukları ve gençleri için **dijital yerli**; teknolojik kültür ile sonradan karşılaşmış ve ona ayak uydurmaya çalışan nesil olan ebeveynler için de **dijital göçmen** kavramını kullanmıştır. Dijital göçmen olan ebeveynlerden dijital ebeveyn olması beklenmektedir.

Dijital Ebeveyn Olmak Ne demektir?

- Dijital çağın gereksinimlerine göre hareket eden,
- Temel düzeyde teknolojik aletlere hâkim,
- Sonu gelmeyen bir ortam olan dijital dünyadaki olanakların farkında olan,
- Çocuğunu dijital dünyadaki risklere karşı koruyabilen,
- Kişisel haklara sanal dünyada da saygı duyulması gerektiğini çocuğuna öğreten
- Teknolojik gelişmelere kendini kapatmayan bireydir (Kabakçı Yurdakuk vd., 2013:888)

Dijital ebeveyn olmak, anne babaların çocuklarına teknolojik aletleri kullanmada sınır koymaması değildir. Ebeveynler çocukların teknolojiyi güvenli, etkin ve bilinçli bir şekilde kullanmalarını sağlamalıdır. **Teknolojik aletlerin kullanıldıkları süreye odaklanmadan önce, hangi amaçla kullanıldığına bakılmalıdır.** Çocuklar teknolojiyi üretim amaçlı mı yoksa tüketim amaçlı kullanmaktadır?

Üretim amaçlı teknoloji kullanımı, teknolojiyi kullanarak kodlama, animasyon, oyun yazma vb gibi bir ürün ya da içerik üretilmesi demektir. Üretim odaklı teknoloji kullanımında birey aktiftir, düşünme ve analiz etme gibi kognitif becerilerini kullanarak ortaya bir ürün çıkarır.

Tüketim amaçlı teknoloji kullanımı ise, pasif bir şekilde internette olan ürünlerin tüketilmesi demektedir. Örneğin çocuğun internette çeşitli videoları izlemesi, oyun oynaması vb gibi. Tüketim odaklı teknoloji kullanımında birey genellikle izleyici konumundadır ve pasiftir.

Tüketim amaçlı teknoloji kullanımı da ikiye ayrılır:

1) Üretken tüketim: Çocuk bir şey üretmek için teknolojiyi tüketir. Örneğin bir şey öğrenmek video izler.
2) Pasif tüketim: Çocuk hiçbir şey üretmeksizin sadece daha önceden hazırlanmış oyunları oynayarak ya da videoları izleyerek teknolojiyi tüketim amaçlı kullanır.

Üretken tüketimin pasif tüketime oranla daha faydalı olduğu düşünülebilir. Fakat buradan teknolojiyi tüketim amaçlı kullanmamalıyız gibi bir sonuç çıkarmamalıyız. Tabii ki dinlenmek, eğlenmek için teknolojiyi tüketim amaçlı da kullanabiliriz. Fakat bu amaçla kullandığımız süreye dikkat etmemiz gerekmektedir.

Çocuklar Teknolojiyi neden Tüketim Odaklı Kullanıyor?

Ailelerden kaynaklı sebepler:

- Ebeveynlerin çoğunun dijital göçmen olması ve teknoloji üretim amaçlı nasıl kullanacakları konusunda bilgi sahibi olmamaları, teknolojiyi tüketim amaçlı kullanmalarına ve çocuklara da yanlış rol modeli olmalarına sebep olmaktadır. Ebeveynlerin çoğu internette sosyal medyada vakit geçirmekte ya da oyun oynamakta ve çocuklar da onları taklit etmektedir.
- Bazen anne baba çocukla bir sorun yaşadığında teknolojiyi çocuğun dikkatini dağıtmak, sakinleştirmek için kullanabilmektedir. Özellikle çocukların inatçı tavırlar sergilediği iki yaş döneminde kullanılan bu yöntem çocuk büyüse de alışkanlık olarak devam etmektedir. Ayrıca evde, arabada ya da dışarıda çocuğun can sıkıntısını gidermek için de teknolojik aletler çocuklara verilebilmektedir.
- Bazı durumlarda da anne baba teknolojiyi "bakıcı" olarak kullanmaktadır. Başka bir deyişle, anne baba yoğunsa, çocukla oynayamayacak kadar yorgunsa çocuğun teknolojik aletlerle vakit geçirmesine daha çok izin verebilmektedir. Kırık (2017) ebeveynlerinin çoğunun internet kullanım sürelerini kendilerine zaman ayırmak için bir fırsat olarak gördüğünü belirtmiştir. Bu durum da çocukların teknolojiyi tüketim amaçlı kullanmasına yol açmaktadır.
- Çocukların teknolojiyi küçük yaşlardan itibaren etkin kullanması, hatta bazen de anne babalarından daha çok hâkim olması, ebeveynler tarafından bir zekâ göstergesi olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla da anne baba teknolojik aletlerin kullanımını teşvik etmektedir.

Çocuklardan kaynaklı sebepler:

- İlişki kurma ihtiyacı: Çocuk anne babası ile yeterince vakit geçiremiyorsa ilişki kurmak için teknolojik aletlere yönelebilmektedir. Okul öncesi dönemde teknolojik aletleri kullanarak başkalarıyla iletişim kurma eğilimi azdır. Bu ihtiyaçtan kaynaklanan teknoloji kullanımı genellikle ilk çocukluk ve ergenlik döneminde görülmektedir.

İdeal kimlik oluşturma çabası: Ailede koşulsuz sevgi görmeyen, eleştirilen ve dolayısıyla olumlu bir benlik algısı geliştirmeyen çocukların sanal dünyada ideal bir kimlik oluşturarak kabul görmeye çalıştıkları gözlenmektedir.

- Gelişim ihtiyacı: Herkes gibi çocukların da gelişim göstermeye ihtiyacı vardır. Çocuk gerçek yaşamda gelişim ihtiyacı karşılanmıyorsa bu ihtiyacını genellikle internette oyun oynayarak karşılamak isteyebilir. Bu yüzden çocukların anne babaları ile oyun oynamaları, etkinlik yapmaları kendilerini ortaya koymaları gelişim göstermeleri için önemlidir.
- Özerklik elde etmek: Evde seçme özgürlüğü verilmeyen çocuklar teknolojiyi tüketim amaçlı kullanabilmektedir. Bazı çocuklar Seçme özgürlüğünü kullanabilmek ve karar verme ihtiyacını karşılamak için internette oyun oynamaktadır.
- Kendini ifade etme ihtiyacı: Evde kendisini ifade etmesine izin verilmeyen çocuk bu ihtiyacını dijital dünyada karşılamaya çalışmaktadır. Çocukların teknolojiyi üretim amaçlı kullanarak kendisini ifade etme yolu bulursa, örneğin kodlama ile bir oyun tasarlama, animasyon yapma vb. gibi, teknolojiyi tüketim amaçlı kullanmaktan vazgeçeceği düşünülmektedir.
- Öğrenme ve keşfetme ihtiyacı: Gerçek hayatta keşif ve öğrenme ortamı sunulmayan çocuklar bu ihtiyacı dijital dünyada karşılamaya çalışmaktadır. Öğrenme ihtiyacını teknolojiyi üretim odaklı kullanarak karşılanabilir. Örneğin çocuklar kodlama öğrenmesi, oyun tasarlaması vb. gibi.

Dijital Ebeveyn Olarak Çocuğu Üretim Amaçlı Teknoloji Kullanımına Nasıl Yönlendirebiliriz?

- Ebeveynler teknolojiyi üretim odaklı kullanmak için rol modeli olmalıdır. Çocuklar anne babalarını teknoloji kullanarak bir ürün ortaya koyduklarını görünce onları örnek alırlar. Ne kadar dijital göçmen olsalar da ebeveynlerin teknolojik gelişmeleri takip etmeleri, üretim amaçlı kullanmaları gereklidir.
- Anne baba çocuk arasındaki ilişki çocuğun teknolojiyi nasıl kullandığını etkilemektedir. Dinlenildiğini ve anlaşıldığını hisseden çocuklar dijital dünyada ilişki kurma, kabul görme gibi ihtiyaçlarını karşılamak için uzun süre geçirmemektedir.
- Anne baba ve çocuk arasında geçirilen kaliteli zaman teknolojik aletlerin tüketim amaçlı kullanılmasını azaltmaktadır. Özellikle okul öncesi ve ilkokul çağındaki çocuklar anne baba ile geçirilen zamanı dijital dünyaya tercih ederler.
- Çocukla yapılan etkinliklerde teknoloji ve gerçek yaşam deneyimlerini harmanlamak önemlidir. Örneğin çocuk dışarıda video çekiyorsa onlardan film yapabilir ya da çektiği fotoğraflardan sunum hazırlayabilir.

Anne babalar ne kadar çocuklarının dijital dünyaya doğduğunu kabul etseler de, çocuklarını internet ortamında nasıl koruyacaklarını bilemediklerinden kaygılanmaktadırlar. Bu kaygı ile de genellikle yasak koyarak başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Çocukların teknoloji kullanımında sınır konulması her yaşta önerilse de yasak konulması anne baba çocuk arasındaki ilişkiyi zedeleyeceği doğru değildir. Özellikle ergenlik döneminde teknoloji kullanımını konuşarak, kullanım süresinin ve şeklinin

hayatına etkilerini birlikte değerlendirerek çözmeye çalışmakta fayda vardır. Okul öncesi ve ilkokul döneminde çocukları olan anne babalar kaygılarını azaltmak için kontrolü elinden bırakmamalıdır.

Ebeveyn kontrol programlarından faydalanabilir ya da interneti sizin bulunduğunuz ortamda kullanmasına izin verebilirsiniz. Bu yaş grupları için de yasak koymak çocuğunuzla aranızdaki ilişkiyi zedeler. Yasak koymanız gerekiyorsa da çocuğunuza nedenini açıklamanız, oynadığı oyun onu olumsuz etkiliyorsa vb. gibi açıklamanız gereklidir. Ayrıca uzaktan eğitimin devam ettiği ve çocukların evde geçirdikleri sürenin daha fazla olduğu bugünlerde oyunlar sosyalleşme, bir araya gelmek amacıyla da kullanılmaktadır. Çocuklar bu ihtiyacını gerçek yaşamda karşılayamadığı için son bir yıldır ekran karşısında geçirilen süre artmıştır. İnternette oyun oynamasına izin verilmeyen çocuklar, arkadaşları ile oyun hakkında yapılan sohbetlere katılamadıkları için sosyalleşme sürecinde zorluk yaşamaktadırlar.

Son olarak, ebeveynler çocuklarına gerçek yaşamda sınırlar koyarak onları nasıl koruyorsa ve anne babaları olmadığında kendilerini nasıl koruyacaklarını öğretiyorsa, benzer bir sürecin de dijital dünya için yaşanması gereklidir. Anne baba çocuğa interneti nasıl kullanacağı ile ilgili kurallar koymalı ve bu kuralların uygulanması ile ilgili çocukla anlaşmaya varmalıdır. Ufak yaşlarda kontrol daha kolay olsa da ergenlik döneminde kurallara dayalı bu anlaşma önemlidir. Kurallar; tanımadığı kişilerle internet ortamında yazışmaması ve görüşmemesi, kendi kişisel bilgilerini ve fotoğraflarını paylaşmaması, kendisini rahatsız eden biri olduğu zaman bunu anne babası ile paylaşması vb. gibi davranışları içerir. Anne baba çocuk arasındaki ilişkideki güvenin dijital dünyaya yansıtılması ebeveynlerin kaygılarını azaltıp çocukların da dijital dünyada özgüvenli bir şekilde katılmalarını sağlayabilir. Ancak bu şekilde anne babalar da dijital ebeveyn olma konusunda ilerleme kaydedebilirler.

KAYNAKÇA

Kabakçı Yurdakul, I., Dönmez, O., Yaman, F., Odabaşı H. (2013). Dijital Ebeveynlik ve Değişen Roller. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 12(4): 883-896

Kırık, A.M. (2017). Yeni Medya Aracılığıyla Değişen İletişim Süreci: Sosyal Paylaşım Ağlarında Gençlerin Konumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 5(1): 230-261. https://doi.org/10.19145/gumuscomm.300815

https://www.researchgate.net/publication/342559657_Teknolojinin_Aileye_Etkisi_Degisen_Ailenin_Dijital_Ebeveyn_ve_Cocuklari

https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20

Bolat, Özgür. “Dijital Ebeveynlik”. Erişim: 23 Nisan 2020. https://www.youtube.com/watch?v=ATkGaLau7uk&t=3s&ab_channel=GoogleT%C3%BCrkiye

https://tr.wikipedia.org/wiki/Dijital_yerli

https://tr.wikipedia.org/wiki/Dijital_g%C3%B6%C3%A7men